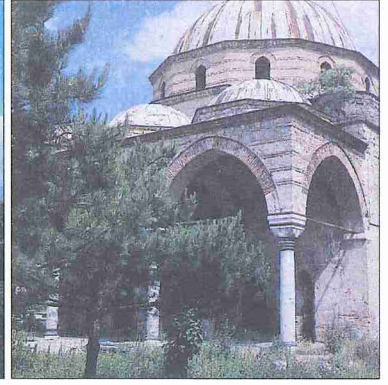
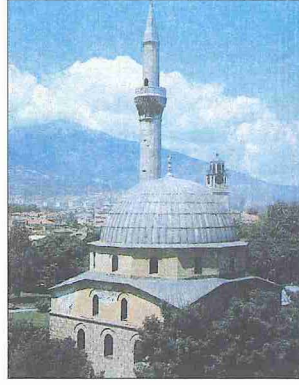

ciddi değişiklikler kaydetti. Şehrin pazarı XVI. yüzyılda ticaret merkezi olarak inşa edilmiş ve aynı bölgede bulunan saat kulesiyle beraber İslâm kültürünün önemli bir unsuru olmuştur. Yeni Hamam XVIII. yüzyılda yaptırılmıştır. Manastır'a uğrayan seyyahların verdikleri bilgiler ve gerçekleştirilen araştırmalar doğrultusunda Manastır'da 147 vakıf eserinin bulunduğu belirtilir. Bugün bunların bir kısmı yıkılmıştır. Bir kısmı aslı görevi dışında farklı amaçlar için kullanılmakta, bir kısmı da aslı görevini devam ettirmektedir. Şehirdeki en eski yapı İshakıye Camii ve Külliyesi'dir. Bu külliye, II. Bayezid zamanında Manastır'da oturan eski Selânik kadısı İshak Çelebi tarafından 914 (1508) yılında şehrin ortasında inşa edilmiştir (bk. İSHAKIYE CAMİİ ve KÜLLİYESİ). Müftü Camii'ni 911'de (1505) İshak Efendi'nin babası İsâ Fakih yaptırmıştır. Hacı Bey Camii Hacı Mehmedî tarafından pazarda Manastır'ın alt kısımlarında 928'de (1522), Hoca Kadı Camii Ahmed Efendi tarafından hamam yakınlarında 938'de (1531-32), Sungur Çavuş Bey Camii yine kasabanın aşağısında aynı tarihte, Yenici Cami Manastır Kadısı Mahmud Efendi tarafından şehrin çarşısında 959'da (1552), Haydar Kadı Camii yine Manastır Kadısı Haydar Efendi tarafından Karaoğlan mahallesinde Mimar Sinan zamanının çok iyi bilinen projesine uygun olarak 969'da (1561-62) inşa edilmiştir. Kare planlı ve tek kubbeli yapı önde üç birimli bir son cemaat yerine sahiptir (bk. HAYDAR KADİ CAMİİ).

Yine Osmanlı Devleti zamanında Manastır önemli bir İslâmî eğitim ve kültür merkezine dönüşmüş, XVI. yüzyıldan itibaren medreseler ve okullar açılmıştır. XVII. yüzyılda dokuz medresenin varlığı

Manastır'da
Kadı
Mahmud
Efendi
tarafından
yaptırılan
Yenici Camii ile
Haydar Kadı
Camii –
Makedonya

tesbit edilmektedir. Bunların en önemlileri Kadı Mahmud, Koca Kadı, İshak Çelebi, Haydar Kadı, Sungur Çavuş, Şerif Bey, Tevfikiye ve Feyziye medreseleridir (Ayverdi, s. 95-111). Türkçe eğitim veren ve dinî kurumlarla eğitimini sürdüren mektepler yanında Tanzimat'tan sonra Manastır'da Atatürk'ün de eğitim gördüğü askerî lise gibi okullar da (idâdiye) XIX. yüzyılın sonunda bu okullar yüksek askerî akademiye dönüştürüldü (İbrahimi, *Atatürk ve Manastır Sempozyumu*, s. 111-118). 2001 yılında Makedonya'nın batısında meydana gelen iç savaş yüzünden şehirdeki Osmanlı-Türk çarşısında bulunan ve tarihî değer taşıyan 100'ü aşkın dükkân ve ev yakılmış, aynı tehlike ile bir kısım camiler de karşı karşıya kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 572-574; *Manastır Vilâyetine Mahsus Salnâme* (1305), Manastır 1305; Mehmed Tevfik, *Manastır Vilâyeti Tarihçesi*, Manastır 1327; Hadži Vasiljević, *Grad Bitolj*, Beograd 1911, tür.yer.; K. Tomovski, "Džamiite vo Bitola", *Zbornik na Tehničkiot Fakultet*, Skopje 1956-57, III, 29-60; G. Ostrogorski, *Tursko Osvajanje Sera, Sabrana Dela Vizantija i Sloveni*, Beograd 1970, s. 248-255; M. Cepenkov, *Predaniža* (ed. K. Penušliski), Skopje 1972, s. 120-123; *Turski Dokumenti za istorijata na Makedonskiot narod. Opširni Popisni Defteri od XV vek* (ed. Metodija Sokolovskos), Skopje 1973, II, 141-169; A. E. Vassilopoulos, *History of Macedonia 1354-1833*, Thessaloniki 1973, s. 48-66; A. Birken, *Die Provinzen der Osmanischen Reichs*, Wiesbaden 1976, s. 71 vd.; M. Panov, *Geografija na SR Makedonija*, Skopje 1976, I, 303; A. Stojanovski, *Gradovite na Makedonija od Krajot na XIV do XVII vek*, Skopje 1981, s. 11-15, 21-24, 51-52, 64-73, 94, 95, 112-119, 122-123, 129-131; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri III*, s. 95-111, 126-128, 161-165; Abdülmecid Fehmi, *Manastır'ın Unutulmaz Günleri* (nşr. Ayşe Şen – Ali Birinci), İstanbul 1993, s. 3-44; D. Dimeski, *Aferite vo Bitolskiot Vilaet 1895-1903*, Skopje 1993, s. 9-124; *Manastır'da İlân-ı Hürriyet 1908-1909* (ed. R. Margulies), İstanbul 1997, tür.yer.; V. Popovski – M. Panov, *Opštinite vo Republika Makedonija*, Skopje 1998, s. 81-91; Hakkı Acun, "Makedonya, Manastır Bölgesi (Manastır, Ohri, Pirlepe), Saat

Kuleleri", *Atatürk ve Manastır Sempozyumu-Bitola i Kemal Atatürk*, Ankara 1999, s. 325-332; Mehmet Z. İbrahimi (İbrahimgil), "Manastır'da Osmanlı Dönemi Türk Eğitim Yapıları ve Atatürk'ün Okuduğu Askerî İdadî", a.e., s. 109-123; a.mlf., "Džamiyata na Hajdar Kadı vo Bitola", *el-Hilâl*, IV/18, Skopje 1990, s. 9; M. Sokolovski, "Turski Izvorni Podatoci od XV i XVI vek za Gradot Bitola", *Glasnik na Institutot za Nacionalna Istorija*, VII/1, Skopje 1963, s. 127-156; Necati Çayırılı, "Osmanlı İdaresinde Manastır (Bitola)", *TK*, XXXIX/458 (2001), s. 371-376; *Kamusü'l-lâm*, VI, 4437-4440; "Manastır", *İA*, VII, 274; M. Ursinus, "Manastır", *El²* (İng.), VI, 371-372.

KRISTAQ PRIFTI

MANASTIRLI İSMÂİL HAKKI

(1846-1912)

Son devir Osmanlı âlimi.

Manastır'da doğdu. Aslen Konyalı bir aileye mensuptur. Dedesi Abdülvehhâb Zâimî, Vak'a-i Hayriyye esnasında kaçarak Manastır'a gitti ve oraya yerleşti, ailesi Sancakdarzâde diye tanındı. İsmâil Hakkı, ilk öğrenimini Manastır'da gördükten sonra İstanbul'a gidip tahsiline devam etti. Mustafa Şevket Efendi'den Arapça okudu. Huzur dersleri hocalarından Tikveşli Yûsuf Ziyâeddin Efendi'den İslâmî ilimleri tahsil edip icâzet aldı; ardından Ayasofya Camii kürsü şeyhliği dahil çeşitli pâyeler elde etti. Fâtih Camii kürsü müderrisliği yaptı. Dolmabahçe Vâlide Sultan, Süleymaniye, Sultan Ahmed ve Ayasofya camilerinde vaaz verdi. Ayasofya Camii'ndeki vaazlarında büyük bir dinleyici kitlesi topladı. Öte yandan Eyüp Askerî Rüşdiyesi'nde Arapça, Mekteb-i Hukuk'ta fıkıh, Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun ile Askerî Tıbbiye'de akaid mualimliği, Mekteb-i Mülkiye'de tefsir, hadis ve kelâm müderrisliği görevlerinde bulundu. 1899'da İstanbul Dârülfünunu'nda usûl-ı fıkıh ve tefsir müderrisliği yaptı. Yirmi dört yıl süren müderrislik görevinde gösterdiği başarıdan dolayı dördün-

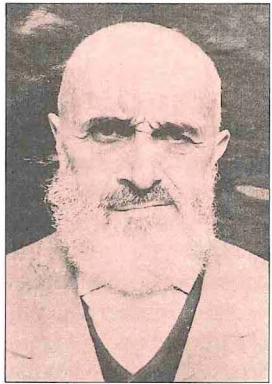
Manastır Saat Kulesi – Makedonya

cü rütbeden Osmanlı nişanı ile taltif edildi. 16 Aralık 1908'de Meclis-i A'yân üyeliğine seçildi ve bu görevi yürütürken Sultan Reşad'la birlikte Rumeli seyahatine çıktı. 5 Aralık 1912'de Anadoluhisarı'nda ki evinde vefat etti, cenazesi Fâtih Camii haziresine defnedildi. Arapça, Farsça ve Bulgarca bilen İsmâil Hakkı zengin bir kültürle sahip olup belli bir ilmî seviyeye ulaşmıştı. Ölümü üzerine *Sebilürreşâd*, *Tercümân-ı Hakikat*, *Tasvîr-i Efkâr*, *Teşrih*, *İkdam* gibi dergi ve gazetelerde hakkında yazılar yazılmıştır. Oğlu Âsım Arar, Mustafa Kemal Atatürk'ün özel doktorluğunu yapmış, torunu İsmail Hakkı Arar da Devlet, Adalet ve Millî Eğitim bakanlıkları görevlerinde bulunmuştur.

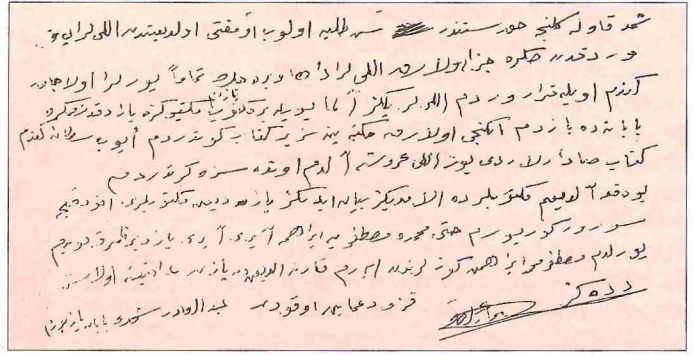
Batılılaşma sürecinin hızlandığı bir dönemde yaşayan İsmâil Hakkı, İslâm diniyle ilgili olarak Batılı yazarlarca ileri sürülen itirazları cevaplandırmaya çalışmış, bu arada nikâh, talâk, tesettür konularını, ayrıca kısas ve had cezaları gibi amelî hükümleri savunmuştur. Kelâm konularını genellikle klasik çerçevede ele almış ve Mâtüridîye'ye bağlı olduğunu açıklamıştır. Eserleri İsmail Hakkı İzmirli ve Ömer Nasuhi Bilmen gibi âlimlere kısmen örnek teşkil etmiştir.

Eserleri. 1. *Hâce-i Lisân-ı Osmânî* (İstanbul 1294). 2. *Tercümetü'r-Risâleti'l-Hamîdiyye* (*Beyyinât-ı Ahmedîyye*). Hüseyin el-Cisr'e ait *er-Risâletü'l-Hamîdiyye* adlı eserin tercümesi ve şerhi olup *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edildikten sonra dört cilt halinde basılmıştır (İstanbul 1307-1308, 1329). IV. cilt, diğer ciltlerde yer alan nübüvve dair konuların şerhi mahiyetinde olup bizzat müellif tarafından kaleme alınmıştır. Ahmet Gül eseri *Risâle-i Hamîdiyye* (İslâm Hak ve Hakikat Dinidir) adıyla sadeleştirerek yayımlamıştır (İstanbul 1973, 1980). 3. *Ahkâm-ı Şehr-i Sıyâm*. Eserde yalnız ramazan ayına dair

Manastırlı
İsmâil
Hakkı

Manastırlı
İsmâil
Hakkı'nın
el yazısı

meselere değil ebeveyn hukukuna riayet, namaz, selâm ve Kur'an tilâveti gibi konulara da yer verilmiştir. *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde tefrika edilen eser daha sonra kitap halinde neşredilmiştir (İstanbul 1309). 4. *Mevâhibü'r-rahmân fi Menâkıbı'n-Nu'mân* (İstanbul 1310). İbn Hacer el-Heytemî'nin *el-Hayrâtü'l-hisân fi menâkıbı'l-İmâmi'l-A'zam Ebî Hanîfe en-Nu'mân* adlı eserinin aslına tam sadık kalınmadan yapılmış tercümesidir. 5. *Metâlib-i İrfâniyye ve İzâhât-ı Nûniyye* (İstanbul 1312). Fâtih Sultan Mehmed devri âlimlerinden Hızır Bey'in *el-Kasidetü'n-nûniyye*'sinin şerhidir. 6. *Vesâilü'l-felâh fi mesâilî'n-nikâh* (İstanbul 1313). Nikâh, talâk, ilâ ve zihâr gibi konuları ihtiva eder. 7. *Mevâidü'l-in'âm fi akâidi'l-İslâm* (İstanbul 1314). Askerî liselerde okutulmak üzere kaleme alınmış bir eserdir. 8. *Tefsîr-i Sûre-i Yâsîn* (İstanbul 1316). 9. *Telhîsü'l-kelâm fi berâhîni akâidi'l-İslâm* (İstanbul 1324). İslâm akaidini özet halinde ihtiva eden bir eserdir. 10. *Mevâiz*. Ayasofya Camii'nde verdiği vaazlardan ibaret olup Eşref Edip (Fergan) tarafından bir araya getirilerek yayımlanmıştır (İstanbul 1324, 1331). 11. *Şerhu's-sadr bi-fezâilî leyleti'l-kadr* (İstanbul 1325). 12. *Kitâbü'l-vesâyâ ve'l-ferâiz* (İstanbul 1326). 13. *Kosova Sahrâsı Mev'izası* (Selânik 1327). Sultan Mehmed Reşad ile birlikte yaptığı Rumeli seyahati esnasında Selânik'te verdiği cuma vaazının özetinden ibaret küçük bir risâledir. 14. *Usûl-i Fıkıh* (İstanbul 1328). Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne'de okutulmak üzere hazırlanmıştır. 15. *Hak ve Hakikat* (İstanbul 1329). Reinhart Pieter Anne Dozy'nin kaleme aldığı ve Abdullah Cevdet'in *Târih-i İslâmiyyet* adıyla Türkçe'ye çevirdiği esere reddiye olarak yazılmıştır. 16. *Mebâdî-i Fârisî*. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Hamidiye, nr. 843). 17. *Füyûzâtü'l-meliki'l-allâm fi kerâmeti Abdisselâm*. Abdülkerim Bermutî'ye dair eserin tercü-

mesi olup bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde mevcuttur (nr. 4672). 18. *Şerhu Mi'yârî'l-adâle*. Bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (TY, nr. 9549). İsmâil Hakkı ayrıca Abdülganî en-Nablusî'nin *Nesemâtü'l-esâr fi medhi'n-nebiyyi'l-muhtâr* adlı bediyyesinin bir kısmını Türkçe'ye çevirip şerhetmiştir (*Mekteb*, İstanbul 1311, sy. 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 21, tür.yer.). Nazif Ay, *Manastırlı İsmail Hakkı'nın İslâm Düşüncesindeki Yeri* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, I, 251; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 222-223; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul 1980, II, 285-286; Nazif Ay, *Manastırlı İsmail Hakkı'nın İslâm Düşüncesindeki Yeri* (yüksek lisans tezi, 1995), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 14-17, 95; SM, I (1324), s. 80, 127, 142-144, 209-210, 273-274, 305-307, 337-338, 353; SR, IX (1328), s. 248, 284; "İsmail Hakkı Manastırlı", TA, XX, 307.

SALİH SABRİ YAVUZ

MANASTIRLI MEHMED RİFAT

(bk. MEHMED RİFAT, Manastırlı).

MANCINIK

(المنجنيق)

Muhasaralarda
surları yıkmak için kullanılan
savaş aracı.

Arapça'da mecnak, mancenîk, mincenîk şekillerinde kullanılan kelimenin Farsça *men cî nîk*, *men ce nîk*, *mencek*, Yunanca *mekhanike* (çark), *monagkondan* geldiği konusunda farklı görüşler vardır. Araplar mancınık kuran veya kullanan kişiye *cânîk*, mancınık uzmanlarına *mancinîkî*, mancınıkla atılan taş *cünük* derler. Daha küçük bir tür mancınığa *arrâde* adı verilir. *Kazzâf* ve *hattâre* kelimeleri de mancınık karşılığında kullanılmıştır.